

METAFIZIČKA POČELA KRŠČANSKE FILOZOFIJE

Ivić, Jure

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:985309>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

METAFIZIČKA POČELA KRŠĆANSKE FILOZOFIJE

Jure Ivić

Split, 2017

**ODSJEK ZA FILOZOFIJU
STUDIJSKI PROGRAM FILOZOFIJE**

Završni rad

METAFIZIČKA POČELA KRŠĆANSKE FILOZOFIJE

Mentor: izv. prof. dr. sc. Hrvoje Relja

Student: Jure Ivić

Split, srpanj, 2017

SADRŽAJ:

Uvod.....	2
Put vjere i put razuma.....	3-6
Negativna metoda u teologiji.....	6
Bog je apsolutno.....	7-8
- <i>Odnos biti i bitka</i>	
- <i>Ideje</i>	
Jedno.....	8-10
Prvi pojam bića.....	10-11
Tajna Božanske slobode.....	11-13
- <i>Ex nihilo</i>	
- <i>Svrha</i>	
Zaključak.....	14-15
Abstract.....	16
Literatura.....	17

METAFIZIČKA POČELA KRŠĆANSKE FILOZOFIJE

UVOD:

Étienne Gilson rođen je u Parizu 13. lipnja 1884.g., a umire 19. rujna 1978.g. Bio je Francuski filozof i povjesničar filozofije. 1906.g. završava studij filozofije. Najpoznatiji je po svom proučavanju srednjovjekovne filozofije, a 1946.g. postao je doživotni član francuske Akademije. E. Gilson otkriva filozofiju srednjeg vijeka (prije njegove pojave ta filozofija je nazivana teologijom) kao originalnu kršćansku filozofiju. Tomistički realizam smatra metodičkim realizmom te iz mnogih definicija filozofije pokušava izvući ona zajednička određenja koja vežu sve te definicije, a ta određenja pronalazi kao ona pozitivistička i racionalistička. Isto tako, Gilson shvaća da filozofija postavlja takozvana „vječna pitanja“ na koja nema odgovor ili ne može doći do njega. Jedno od takvih pitanja tiče se, naprimjer, tajne božanske slobode, ali o tome ćemo nešto kasnije. Ozbiljno se bavi studiranjem povijesti filozofije.¹ Gilsonovo proučavanje mračnog, srednjeg, teološkog vijeka zapravo razotkriva da srednji vijek nije toliko ni mračan ni teološki koliko se smatralo već da i tu postoji izvanredna i jasna filozofija. „U skolastici pronalazi skup pojmova koje nije mogao poistovjetiti sa pojmovima Grčke filozofije, a zbog svoje racionalnosti naveli su Descartesa da ih koristi u svojoj filozofskoj spekulaciji.“² On u svojim proučavanjima produbljuje metafiziku tako što traga za samim temeljima objekta metafizike, a ne za objektom metafizike (biće kao biće). Vidjet ćemo da najbolji odgovor pronalazi kod Tome Akvinskog. Gilson tako odbacuje metafiziku bića (ontologiju) i okreće se Tominoj metafizici bitka. Ipak, kako je ovaj rad naslovljen „*Metafizička počela kršćanske filozofije*“ nama je u cilju pokazati koja su to metafizička počela kršćanske filozofije i još bitnije, kojim putem se može doći do njih, jer, prema sv. Tomi i prema Gilsonu temelj objekta metafizike jest Bog (ili Bitak). On je pak jedino „mjesto“ gdje bitak jest sama bit, a pojmovi **uzroka**, **participacije**, **supstancije**, **akcidenata**, **biti i bitka**, ako su jasno, dubinski objašnjeni i metafizički reflektirani, predstavljaju se kao prva metafizička počela kršćanske filozofije. Ipak, bitno je istaknuti da se ovdje ta počela samo pokazuju, a ne dokazuju, jer prema sv. Tomi, na čijem je nauku ovo sve i nastalo, za pravu spoznaju osim pokaza počela potrebna je još i vjera. Zato ćemo mi u ovom radu pokušati pokazati put do tih metafizičkih počela kršćanske filozofije, a odluku o vjerovanju ili ne vjerovanju ostavljamo na osobni odabir svakog pojedinca. No, kako bismo uopće došli u poziciju da možemo govoriti o metafizičkim početima kršćanske filozofije trebamo prvo odgovoriti na pitanje što je to kršćanska filozofija?

¹ valja spomenuti još jednu činjenicu u vezi Gilsonova školovanja koja je snažno utjecala na njegovo obrazovanje, naime on je poučavan u okruženju Platonističkog idealizma i zatomljenog Aristotelizma uz prenatravan Descartesov pozitivizam i Humeov kritičizam, ali uza sve to velik utjecaj na njega ima izvanredan liberalizam njegovih profesora. Tako sam Gilson kaže: „*nije bio ni jedan tečaj iz Aristotelove filozofije, a Platon, otac idealizma, kraljevao je. Kako je Descartes navješćivao pozitivizam, a Hume kritičizam, smatralo ih se za važne filozofe i njihovoj se filozofiji obraćala puna pozornost...nužno je istaknut i izvanredni liberalizam koji je proživio to poučavanje.*“ - Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, FTI, Zagreb, 1995., str. 11.

² Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 15.

PUT VJERE:

Kršćanska filozofija je posebna metoda filozofiranja koja zahtjeva vjeru. Dobar primjer toga daje citat Svetog pisma: „*vlastito ime Boga je: Qui Est;*“³ Na to Gilson odgovara: „*budući da On to kaže, ja to vjerujem. Dok ovako pristupam predmetu vjere, um je oplodjen ovim kontaktom i prodire dalje u razumijevanju prvog pojma bivstvovanja. Jednim te istim pokretom, on (um) otkriva u filozofskom značenju prvog počela neočekivanu dubinu i postiže jednu vrstu, doduše nesavršenog, ali istinitog shvaćanja predmeta vjere.*“⁴ Iz toga nam je jasno da ako želimo dobro shvatiti što je to kršćanska filozofija i njene prave dosege nužno je da shvatimo da i vjera igra veliku ulogu u kršćanskoj metodi filozofiranja. Dakle, treba istaknuti da kršćanska filozofija svoje spoznaje može pronaći i putem vjere. To su shvaćali i mnogi pape⁵ koji su nakon smrti sv. Tome Akvinskog upućivali na njegov nauk koji je sjedinio vjeru i razum, a to se jako dobro vidi u slijedećem citatu: „*Najveće djelo sv. Tome jest to, što je filozofiju Aristotelovu i uopće mudrost, znanje, do kojeg došlo je čisto umovanje intelekta bez objave, doveo u sklad s evanđeoskim naukom. Karakteristično i u nekom smislu veličanstvenost tomističkog umovanja, što ga je već Albert pripremao, sastoji se u tom, što je ono, stari, iz Aristotela crpljeni misaoni svijet, ne samo svjesno nego i sistematski učlanilo u misaoni svijet Crkve i tako sagradilo impozantan sistem svoje vrste.*“⁶ Sada kada smo pojasnili što je jedna karakteristična odrednica kršćanske filozofije trebamo definirati i pojam počela kako bismo mogli nastaviti tragati za metafizičkim počelima kršćanske filozofije. Pod „*pojmom počelo označavamo ono od čega nešto proizlazi (id a quo aliquid procedit): doista ono od čega nešto proizlazi na bilo koji način, nazivamo počelom.*“⁷ Imajući na umu ove iznesene tvrdnje o kršćanskoj filozofiji i pojmu počela možemo dalje nastaviti našu potragu, pa tako odmah na početku svoje knjige Gilson ističe jednu vrlo bitnu stvar. On tvrdi da je sama riječ (koja se pridodaje nečemu) isto što i definicija (tj. definicija te stvari kojoj je pridodana, odnosno njeno ime). Tako ime označava ili definira samu bit neke stvari. U klasičnom kršćanskom shvaćanju pojma Boga, bitak je ona riječ koja najbolje odgovara imenu Boga.⁸ Takvo shvaćanje ili spoznaja može se postizati na dva načina – razumom i vjerom. Prema Gilsonu, kod spoznaje Boga razumom moguća je zabluda, a kod spoznavanja vjerom zabluda je nemoguća jer je izvor spoznaje vjerom sam Bog, odnosno istina. Ta tvrdnja i unutar same sebe izgleda evidentno konzistentnom, „*ali s obzirom na nas, koji ne poznajemo Božju narav, iskaz nije evidentan, nego treba biti dokazan s pomoću stvari koje su nam više poznate iako su po svojoj naravi manje evidentne, tj. po njegovim učincima.*“⁹ Uzevši to u obzir Gilson kaže: „*Božja opstojnost smatra se istinitom na temelju*

³ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 56.

⁴ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 56.

⁵ Riječi pape Ivana XXII (1316.g.-1334.g. isti je proglasio Akvinca svetim): „*Više je on (Toma Akvinski) svijetla u Crkvi raširio nego svi ostali učitelji i iz njegovih se djela u jednoj godini više nauči nego iz drugih za čitavog ljudskog vijeka.*“ - E. Springer, Sv. Toma Akvinski i zadnji pape, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 5. No.2. Veljača 1924. Str.1-4.

⁶ Stjepan Rohrbacher, Sv. Toma Akvinski i moderni kaos, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol.14. No.7. Srpanj 1933., str. 6.

⁷ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, FFST, Split 2013., str. 73.

⁸ „*ime koje osobno najbolje odovara samome Bogu jest Bitak.*“ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 35.

⁹ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 2. dio, FFST, Split 2016., str. 67.

čina vjere u Božju riječ.“¹⁰ I nadalje: „Sigurnost vjere koja se zasniva na nepogrešivosti Božje riječi, beskrajno je čvršća od spoznaje dobivene samo prirodnim razumom.“¹¹ Sada vidimo zašto Gilson tvrdi da je put vjere sigurniji put do spoznaje Boga negoli put razuma, jer ako je Bog izvor spoznaje Boga, nužna nam je vjera da bismo mogli spoznati (jer nema direktnog posredstva razuma, na koje smo navikli pri svakodnevnom spoznavanju), moramo povjerovati u Božju riječ (objavu) jer nam ju razum ne može opravdati neposrednim dokazima, ali ako je razum izvor spoznaje Boga, onda nam vjera nije nužna. Ipak, stvar je u tome da vjerom dobivamo spoznaju od onoga što pokušavamo spoznati (od samog Izvora, od Istine), a razumom spoznaju ne dobivamo od onoga što pokušavamo spoznati, već od razuma (ne direktno sa Izvora) i zato je spoznaja Boga vjerom sigurnija od spoznaje Boga razumom, jer spoznajemo direktno, a ne posredno i time se izbjegava mogućnost zablude. „Konačno glavni razlog ujedinjenja objave i filozofije dolazi radi jedinstva u predmetu, Istini, u kojoj svršava umna i vjerska spoznaja.“¹² Ako to shvatimo shvatiti ćemo i jedinstvenost trenutka kada Bog u Svetom pismu sam objavljuje da njegovo ime jest „Ja Jesam“, on sam garantira Božju opstojnost i krajnje savršenu jednostavnost njegove biti, ali to se odnosi samo na teološku spoznaju o Bogu za koju je uvjet čin vjere prema objavi koja nam je od Boga već dana, ali koju je ipak moguće sjediniti sa filozofijom radi istog predmeta istraživanja.

PUT RAZUMA:

Ipak, do takve spoznaje treba biti moguće doći i razumom. Gilson nam sada pokazuje i razumski put do takve spoznaje koja nam je u objavi već dana, a vjerom se može prihvatiti, iako se ne može spoznati potpuno jasno. Kada spoznajemo razumom mi vlastitu spoznaju započinjemo osjetilnim iskustvom, te pomoću apstrakcije uzdižemo se do inteligibilnog. Naprimjer, kod materijalizma, materija je prvi uzrok, što znači da ona sama nema uzrok, a negacija tvornog uzroka za sv. Tomu je potpuno nedopustiva. Već sada možemo naslutiti nepotpunost, nesavršenost i nekonzistentnost ovakve teorije, ali ipak, da dalje pojasnimo. Kako po tome materijalna supstancija nema tvorni uzrok, ona je prva supstancija, pa tvorni uzrok nemaju ni njeni akcidenti (jer akcidenti nemaju stvarni bitak osim onoga svoje supstancije¹³, a proizvođenje akcidenata pomoću supstancije nije dakle proizvođenje bitka, inače bi bitak supstancije stvarao sama sebe). Dakle, kod ovog primjera, materijalizma, uopće nema tvornoga uzroka, što zvuči potpuno nevjerovatno. Moguće je vidjeti ozbiljeni bitak takve materije i njene akcidente, ali prema materijalizmu ne postoji **jedan univerzalni uzrok stvarima od kojeg je sve ostalo dobilo svoj bitak** (putem razuma došli smo do takvog zaključka o nepostojanju jednog univerzalnog uzroka svih stvari). Ali, filozofi poput Platona i Aristotela također putem razuma, u svojim filozofskim sustavima, dolaze do suprotnog zaključka koji govori o postojanju jednog univerzalnog uzroka stvarima od kojeg je sve ostalo dobilo svoj bitak, a to znači da ne postoji ništa što ne bi bilo stvoreno od jednog univerzalnog uzroka od kojeg je sve ostalo dobilo svoj bitak. „Čovjeku je već u samu narav

¹⁰ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 35.

¹¹ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 36.

¹² Jordan Kuničić, Da li tomizam poima filozofiju odviše autonomno?, Bogoslovska smotra, Vol.24. No.1. Listopad 1936. Str. 57.

¹³ *crvena stolica – ako hipotetski, radi pojašnjavanja, stolicu nazovemo supstancijom, a crvenu boju (ne u smislu crvene tekućine kojom bojamo, jer je u tom slučaju tekućina supstancija) akcidentom, možemo vidjeti da akcident ne može postojati bez supstancije. Neće imati što biti crveno ako nema stolice koja je od svog akcidenta postala crvena. - vlastiti primjer.*

usađeno, da između svih pojedinačnih istina, do kojih je došao, nađe nekakvu vezu te nastoji da ih skupi u jednu cjelinu.¹⁴ To ujedno jest nauk katoličke vjere i filozofije. Tu nam je jasno prikazan jedan dio preklapanja antike i kršćanstva, ali i zabludnost razuma, jer kao što smo vidjeli razum nas može dovesti do oprečnih tvrdnji. Sv. Toma kao filozof kaže: „Kada je jedna te ista stvar zajednička mnogim, ona nužno mora biti uzrokovana u njima jednim jedinim uzrokom.“¹⁵ Sve stvari koje su nešto – jesu, a zato što jesu ili po tome što jesu, bitak je zajednički u svim takvim stvarima (čak i riječ stvar znači sama u sebi da postoji, implicira da je stvarna). Zaključujemo da jedan zajednički jedinstveni uzrok daje bitak svim stvarima. Taj zajednički uzrok nazvat ćemo univerzalni uzrok¹⁶ koji tako postaje jedno od metafizičkih počela kršćanske filozofije, jer filozofskom argumentacijom i razumskim razmatranjem, kako je prikazano u prijašnjem dijelu teksta, zaključujemo o postojanju jednog jedinstvenog uzroka svih stvari. Kako se time taj pojam tiče sveobuhvatno svega postojećega moramo mu pripisati metafizičku konotaciju. Također, metafizički je jer uzrokuje fizičko, a sam nije fizički, a kako je metafizičko počelo tako uzrokuje sve. U skladu je sa kršćanskom vjerom jer se vjerom može doći do spoznaje o postojanju takvog počela, ali je i u skladu s razumom, pa tako i filozofijom, jer se i razumom može doći do spoznaje o postojanju takvog počela. Univerzalni uzrok zasigurno je jedno od metafizičkih počela kršćanske filozofije, jer kao sami temelj sudjeluje u izgradnji cijele kršćanske filozofije. Nakon što smo upravo pokazali prvo metafizičko počelo kršćanske filozofije, možemo nastaviti tragati za ostalim metafizičkim počelima kršćanske filozofije i to još jednom metodom kojom pokazujemo opstojnost Boga, a to je metoda pokazivanja stupnjeva bića i savršenosti. Stupnjevanje nam implicira Vrhovno Biće koje je apsolutno savršeno i uzrok je svih manjih savršenosti, jer, kako bi inače mogle postojati manje savršenosti ako ne postoji prava Savršenost naspram koje su sve ostale savršenosti manje savršenosti, a te manje savršenosti, možemo reći, participiraju na pravoj Savršenosti. Također, postoji još jedna varijanta takve metode. Moguće je vidjeti bića, ali nije moguće vidjeti sami jedinstveni bitak, ali zato iz toga vidimo da ta bića postoje po participaciji, više ili manje participiraju na prije spomenutom jedinstvenom bitku. Da bi takav jedinstveni bitak uopće mogao omogućiti da u njemu itko participira, on mora postojati sam po sebi. Bića koja nisu po sebi moraju biti po onome koji jest po sebi. Sv. Toma kaže: „Preko ovog jedinog bića postoje sve ostale stvari, koje nisu svoj bitak, već koje imaju bitak po participaciji. To je Avicennin dokaz.“¹⁷ Iz toga vidimo da je pojam participacije također jedno od metafizičkih počela kršćanske filozofije, jer razumskim razmatranjem možemo doći do zaključka o postojanju participanata i „Onoga u kome se participira“, kako smo i pokazali u prijašnjim retcima teksta. Međutim, pojam participacije bi odgovarao u bilo kakvoj filozofiji, ali ako je promišljen u skladu s prvim spomenutim metafizičkim počelom kršćanske filozofije, univerzalnim uzrokom, onda vidimo da može biti shvaćen u skladu sa kršćanskim naukom. Također, pojam „Onoga u kome svi participiraju“ dotiče se apsolutne sveobuhvatnosti i svih participanata, tako i svega fizičkog, pa nam je lako naslutiti

¹⁴ Stjepan Rohrbacher, Sv. Toma Akvinski i moderni kaos, str. 6.

¹⁵ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 46.

¹⁶ Radi jasnoće moramo definirati pojam uzroka „Uzrok bismo mogli definirati kao ono što na nekakav način utječe na uzrokovano biće ili ono od čega na nekakav način proizlazi bivstvovanje drugoga, tj. uzrokovanog bića. Iz te stvarne ovisnosti u bivstvovanju slijedi i stvarna razlika između uzroka i učinka: to je očito jer stvarna ovisnost između uzroka i učinka nužno uključuje njihovu stvarnu razliku.“ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 73.

¹⁷ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 47.

metafizičnost tog pojma, a time naravno i epitet počela. „*Onaj u kome se participira*“ definitivno je u određenom smislu počelo svih participanata koji u njemu participiraju. Evo dakle, ono što smo mogli prihvatiti vjerom, a objavljeno je od Boga u Svetom pismu, sada možemo, gledajući na ove maloprije spomenute tri metode pokazivanja Boga, prihvatiti i razumom. Dakle, razum nam pokazuje Boga preko: univerzalne uzročnosti i stupnjeva savršenosti i participacije. Pokazavši ova prva dva metafizička počela kršćanske filozofije, univerzalni uzrok i sustav participacije, nastaviti ćemo sada naš put prema ostalim metafizičkim počelima kršćanske filozofije jednom drugom metodom, a to je negativna metoda u teologiji.

NEGATIVNA METODA U TEOLOGIJI:

Sv. Toma prvi koristi negativnu metodu za pokazivanje Božje jednostavnosti, on je takoreći pionir te metode, a to pokazivanje je prva uporaba negativne metode u teologiji. Pokaz je sljedeći, Bog nije onakav ni na koji način kakva su ova vidljiva tj. složena bića, dakle, Bog je jednostavan. Bog nije sastavljen od promjenjivih (materijalnih) dijelova, materije i forme ili od ikakve sastavnosti, on je prema tome savršeno jednostavan. Ovakva metoda pokazivanja je racionalna i potpuno je bliska tradicionalnom Aristotelizmu. Kako već znamo da biće jest neka nejednostavnost (sastavnina, bitak + bit), moramo se zapitati kakvo bi bilo to jednostavno biće. Odgovor leži u tome da je najjednostavnije što možemo zamisliti identitet bića sa samim sobom, odnosno biti vlastita bit, tj. „*nema ništa jednostavnije od identiteta bića sa samim sobom.*“¹⁸ (Bitak = bit). Iz toga izvlačimo da su Božja bit i bitak istovjetni, no u tom zaključku dolazimo do još jednog problema. Što je „*ono zadnje*“, odnosno prvotno i zašto? Bit ili bitak? Sv. Toma postavlja zadnju granicu ne u biti zbiljskog bića, već u samom aktu postojanja (bitku). To bi objasnilo i najveću moć, moć stvaranja *ex nihilo*¹⁹ i primat bitka naspram biti, jer bit zbiljski ne može postojati osim po i u bitku (bit postoji samo u zbilji, a bitak postoji i izvan zbilje, ali preko biti postoji i u zbilji i zato je prvotan). Dakle, konačno biće je nužno složeno i teolog ga smatra nužno složenim jer zna da je Bog rekao da je njegovo osobno ime „*Est*“, što mu je potvrda krajnje savršene Božje jednostavnosti. Kako smo rekli, polazište je Bog kao apsolutno jednostavno biće, kao Čisti Akt bivstvovanja, kao čisti, sami Bitak, a kako tu nema ničega osim čiste jednostavnost i nesloženosti, nužno je da konačnost složene supstancije bitno proizlazi iz nekog dodatka osnovnom aktu bivstvovanja. Bog jest taj osnovni akt bivstvovanja (Bitak), a njegova bit je upravo u tome da on bude osnovni akt bivstvovanja (Bitak), dakle bit i bitak su mu istovjetni i po tome je on temelj svog ostalog bivstvovanja. Kod konačnih bića taj dodatak koji ih čini konačnima i složevinama je bit zbog koje neki akt bivstvovanja jest akt jednog određenog bića. Kada akt bivstvovanja ne bi bio stvarno u sastavu s biti, „*biće bi bilo jednostavno isto kao i božanski bitak; bilo bi Bog.*“²⁰ Da skratimo, sažetak negativne teologije je, da je učeno neznanje o Bogu najviša spoznaja koju možemo imati o njemu na ovome svijetu, jer kao što naslućujemo nama je nemoguće pojmiti biće kome su bitak i bit istovjetni i zato naslućujemo da Bog jest apsolutno.

¹⁸ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 54.

¹⁹ vidi Ex nihilo* str. 11.

²⁰ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 55.

BOG JE APSOLUTNO:

Po čemu je Bog apsolutno sve? Već smo rekli da je Bog čisti bitak koji nema ograničenja od svoje biti. On je dakle beskonačan, a njegova bit jest upravo u tome da je On akt bivstvovanja i po tome On nije ovo ili ono, već On jest apsolutno sve. „*Bit (esencija) je, dakle, ono što čini da je neka stvar to što jest, tj. bit je nutarnje počelo (princip) bića po kojem je biće upravo to što jest.*“, a bitak je *actus essendi* - (čina onoga 'jest').²¹ Dakle, Bog je po svojoj biti neograničeni bitak, odnosno on je apsolutno sve. Nakon ovoga svega izrečenoga izgleda da je vrlo jednostavno shvatiti Boga i štoviše da smo ga već shvatili, no, to ipak nije tako jer mi smo bića, mi smo sastavljeni od bitka i biti i onaj objekt koji naš um može shvaćati mora biti takav kakvi smo i mi (odnosno kakav je um), mora biti sastavnina bitka i biti. Objekt usklađen ljudskom umu je bitak omeđen biti i mi zato ne možemo shvatiti Boga jer je On čisti bitak, On je iznad uma. „*Naš um može shvatiti samo ono što ima neki kviditet koji participira na bitku; međutim Božji kviditet je sam bitak zbog čega on nadilazi um, ali kako je bit njegova sam bitak, i ona je iznad razumijevanja.*“²² Sada dolazimo do najvišeg stupanja metafizičke apstrakcije u poimanju Boga, do metafizičkog počela kršćanske filozofije koje je nemoguće pojmiti ljudskom umu, a to je biće koje nema bit osim same sebe. Tako dolazimo do Boga koji je apsolutno sve. Kako je ranije pojašnjeno, mi ne možemo spoznati apsolutno sve i zato je najbolje spoznavanje Boga upravo slijedeće, kada spoznajemo da ga ne možemo spoznati, a to i jest sažetak negativne metode teologije kako smo već prije spomenuli. Kod svih kršćanskih filozofija, njihovo počelo je nekakva metafizika bitka, a prema Gilsonu, najbolja je ova svetog Tome, jer ona shvaća da je krajnje počelo čisti bitak koji je nespoznatljiv jer, „*iznad*“ njega nema ništa što bi ga „*osvijetlilo*“ da ga možemo spoznati (za razliku od svega „*ispod*“ njega jer kroz „*svjetlo*“ bitka možemo spoznati barem da sve „*ispod*“ njega jest, odnosno da postoji). Kroz apsolutno možemo spoznavati ono što nije apsolutno, ali obrnuti postupak nije moguć. Bit i Bitak tako se također pojavljuju kao metafizičko počelo kršćanske filozofije, jer po biti je biće upravo to što jest, a Bog je Bitak i to upravo po svojoj biti. Stalno ponavljamo da su za Boga bit i bitak istovjetni i da nam to ukazuje na Čisti Bitak koji je kao takav, temelj svake metafizike, ali i počelo svakog bivstvovanja. Kršćanski nauk naučava o takvom Bogu kome su bitak i bit istovjetni, što je vidljivo još od Starog zavjeta. Također, kršćanski nauk najdublje shvaća takvog Boga, jer shvaća da je nespoznatljiv. Naš razum ga ne može spoznati i to razum shvaća kao najdublju spoznaju onoga što ne možemo spoznati. To je također utemeljeno na filozofskoj, razumskoj metodologiji spoznavanja. Bit i Bitak su tako još jedno metafizičko počelo kršćanske filozofije, ali sada trebamo pokazati i u kakvom su odnosu bit i Bitak.

- ***Odnos biti i Bitka:***

Da bismo bit i Bitak stavili u određeni odnos moramo ih prvo moći razlikovati, a prema svetom Tomi postoje tri tipa argumenata za razlikovanje biti i bitka po njihovoj naravi.

Prvi tip: izvor im je u Aviccenni – „*možemo pojmiti što je čovjek ili feniks, a da ne znamo bivstvuju li u zbilji*“²³ To znači da možemo pojmiti neku bit neovisno o tome ima li ona stvarni bitak. Možemo jasno izvući zaključak da je bivstvovanje (bitak) nešto različito od biti. Nadalje, sv. Toma kaže: „*Da bi neka bit iz mogućnosti prešla u*

²¹ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 31.

²² Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 60.

²³ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 75.

zbiljnost, potrebno je da joj neki izvanjski izvor dade bivstvovanje u zbiljnosti.“²⁴ U konačnici, to znači da je svako konačno biće stvoreno od jednog beskonačnog. **Drugi tip:** znamo da se stvorena bića sastoje od biti i bitka, ali niti jedno stvoreno (konačno) biće nema bit i bitak koji su po naravi jedno te isto. Niti jedna bit konačnog bića nije njegov bitak, inače biće ne bi bilo konačno, već bi bilo beskonačno, bilo bi Bog. Bog je biće u kojem su bit i bitak isto, njegova bit znači bitak, a to znači jedinstvenost i nemogućnost umnogostručavanja i diferenciranja.

Treći tip: po definiciji, stvoreno biće je uzrokovano od drugoga i ono je učinak, a biti učinak odgovara stvorenom biću snagom jednog subjekta različitog od stvorenog bića. Stvoriti znači osigurati bivstvovanje nekoj biti. Biće koje stvara mora biti uzrok stvorenoga, tj. njegovo počelo. Stvoreno je dakle nastalo od Stvoritelja. Bit i Bitak su prema ovome izrečenome u istovjetnom odnosu u slučaju Boga, ali ne i u slučaju svega stvorenoga.

- **Ideje:**

Bitak, ako je riječ baš o čistom Bitku, je usko povezan i sa idejama, pa se možemo zapitati kako djelatni um svakog čovjeka može formirati inteligibilne pojmove u dodiru s osjetilima? Tako što je Božanski bitak beskonačnost ideja, a upravo jer je Božanski bitak Božanski bitak, on obuhvaća i sačinjava sve, pa tako jedino Božanski bitak može biti beskonačnost ideja. Božanski bitak ne sadrži beskonačnost ideja, Božanski bitak jest beskonačnost ideja (a one jesu bit bitka Božjeg, tj. sam Bitak), a kako djelatni um čovjeka participira u Božanskom bitku, a time i u moru beskonačnih ideja, tako može iz dodira s osjetilima (gdje dodiruje određene ozbiljene ideje) formirati inteligibilne pojmove. Um je stvoreni učinak Boga i zato što je takav oponaša svjetlost Boga, ali nikada ne može biti izvor te svjetlosti, odnosno Bog. Može spoznavati, a inteligibiliteti proizlaze iz prepoznavanja vlastite sličnosti s Prvim Uzrokom. Mi govorimo jezikom bića odnosno biti i zato nam je bitak nespoznatljiv i o njemu ne možemo reći ništa osim da jest. „*Shvaćanje je za um, ono što je bivstvovanje za bit; ali Božja bit je upravo bitak. Božji um je dakle njegova bit, a ona je njegov bitak.*“²⁵ Iz toga jasno možemo vidjeti da je um Božji njegov vlastiti bitak, um Božji je Bog koji jest. Zato Bog spoznaje po svom umu koji je njegova bit/bitak, a ne po idejama. Iz toga izvlačimo da je Bog zapravo jedina postojeća ideja, jer On jest spoznaja koju ima o sebi, a to je istovremeno spoznaja svih njegovih stvarnih i mogućih učinaka, tj. spoznaja svih bića i svih ideja. Bog je u samom svom bitku inteligibilni pojam pojedinačnih bića. On spoznaje spoznajom koja jest sam njegov bitak, a tako je i množina ideja spoznata od Boga, jer on nema ideju o sebi, on to jest. Kraće rečeno, Bog sve zna jer je sve od njega objavljeno, a sve je od njega objavljeno jer on jest sve, a kako je naš um dio toga „*svega*“ susrećući određene podražaje u zbilji um može formirati inteligibilne pojmove jer je i sam, u konačnici, dio njih.

JEDNO:

Uz ovo sve prije navedeno, pogotovo u kontekstu metafizičkih počela kršćanske filozofije, trebamo još obraditi i odnos između takozvanog Jednog i Bitka i pojasniti njihove sličnosti i razlike, te u kojem smislu mogu biti metafizičko počelo kršćanske filozofije.

²⁴ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 75.

²⁵ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 110.

Na vrhu hijerarhije supstancija/počela nalazi se ono apsolutno i neizrecivo Jedno, a kako ne postoji ništa što bi Jedno moglo biti (ili što bi moglo biti Jedno), ono je tako iznad bivstvovanja (pa možemo reći da Jedno jest i nije, da postoji i da ne postoji). Jedno nije jer se ne može reći što ono jest, a Jedno jest jer obuhvaća sve. Druga supstancija/počelo nakon Jednoga je um. Um je transcendirana spoznaja Jednoga, a kako je spoznaja tako i bivstvuje. Mi spoznajemo samo ono što bivstvuje, a da bi nešto bivstvovalo mora imati bitak i bit. Zbog toga što smo i mi sami sačinjeni od bitka i biti možemo spoznati samo ono što ima bitak i bit, odnosno samo ono što bivstvuje. Ideje, ukoliko su spoznate, nazivaju se mogućim participacijama (na bitku), a um je prebivalište ideja. Kod nekršćanskog shvaćanja ono što slijedi poslije Jednoga je bivstvovanje, tako da je Jedno prvotno. Ipak, u kršćanskoj filozofiji koja je nastala razumskim razmatranjem Božje riječi, prva supstancija/počelo nije Jedno nego Bitak, jer „jasno je da jednoća, kao i biće s kojim se u stvarnosti identificira, ima svoj vlastiti temelj u bitku. Stoga, što je veći stupanj bivstvovanja bića, tj. što mu je uzvišeniji bitak, uživa veću jednoću. Drugim riječima, veći stupanj bivstvovanja je i veći stupanj unutarnjeg dinamizma, a time i unutarnje povezanosti bića, tj. Jednoće.“²⁶ Zbog tog razloga u kršćanskoj filozofiji prvenstvo ima Bitak, a ne Jedno.²⁷ Mi ćemo sada izvršiti jednu usporedbu odnosa Jednoga u kontekstu Plotinove filozofije sa karakteristikama platonizma i Bitka u kontekstu filozofije Tome Akvinskog.

- *Tablica odnosa/usporedbe Plotinova Jednog (utjecaj platonizma) i sv.Tomina poimanja Bitka.*²⁸

JEDNO	BITAK
-Kako Jedno može proizvesti mnoštvo, a da se samo ne dijeli? -Tako što jedno proizvodi odraze samoga sebe, tj. ideje (npr. <i>kao što neka slika proizvodi svoje odraze u sobi sa bezbroj zrcala</i>). Nema diobe.	-Kako bitak može uzrokovati bića, a da ne ugrozi svoju jednostavnost? -Bitak isijava iz sebe stvorene participacije tj. biti (npr. <i>kao što neka slika proizvodi svoje odraze u sobi sa bezbroj zrcala</i>). Nema diobe.
-Transcedencija prvog počela ostaje netaknuta i osigurana.	-Transcedencija prvog počela ostaje netaknuta i osigurana.
-Mnoštvo nečega nije Jedno (iz prije spomenutog se vidi zašto je to tako; <i>mnoštvo odraza ne čini objekt koji odražava odraze tj. sliku</i>).	-Bit nije Bitak, ni mnoštvo biti nisu Bitak tj. <i>Onaj Koji Jest</i> (jer; <i>mnoštvo odraza ne čini objekt koji odražava odraze tj. sliku</i>).
- Mnoštvo (jest stvarnost i ono je sitniš stvarnosti) - Jedno (jest inteligibilno)	- Bit (jest stvarnost i ona je sitniš stvarnosti) - Bitak (jest inteligibilno)
-riječ je o stvarnostima različitih redova- Mnoštvo-red stvarnosti (bića) Jedno-transcendira red stvarnosti (bića)	-riječ je o stvarnostima različitih redova- Bit-red bića Bitak-transcendira red bića
to znači da nikada ne možemo sastaviti Jedno pridružujući beskonačno mnogo ideja (<i>ne možemo</i>	To znači da nikada ne možemo sastaviti Bitak pridružujući beskonačno mnogo biti (<i>ne možemo sliku sastaviti pridružujući beskonačno mnogo</i>

²⁶ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 65.

²⁷ „Apsolutna jednoća – Jedno: Bog kao sami subzistentni Bitak, čisti pa tako i neograničeni Bitak, punina zbiljnosti pa tako i svih savršenosti jest najsavršenija jednoća, jednoća u najvećem stupnju, subzistentno Jedno, potpuna jednostavnost bez konstitutivnih principa. U njemu nema nikakve sastavljenosti ni od biti i bitka, niti od supstancije i akcidenta, ni od materije i forme, niti od djelatne moći i djelovanja.“ -Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 65.

²⁸ primjer „slike“ sam objašnjavao vlastitim riječima, a uzet je iz Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 114-115.

sliku sastaviti pridružujući beskonačno mnogo njenih odraza u zrcalu, isto kao što ti odrazi slici ništa ne oduzimaju).

njenih odraza u zrcalu, isto kao što ti odrazi slici ništa ne oduzimaju).

-Bit je „nusprodukt“ Bitka tj. uvjet mogućnosti bića koja nisu Čisti Akt Postojanja (Bog).

U ovakvoj usporedbi bit treba shvatiti kao maloprije spomenuto zrcalo koje određuje bitak koji slika (to jest Bog, Bitak) emanira u zrcalo. Različita zrcala odraz slike mogu prikazivati različito kao što i različite biti mogu različito definirati bitak. Tako je što se tiče bića, ali nije tako što se tiče Boga. Bit je zaslužna i za to da bitak omeđen biti nije Bog, a da također nije ništa. Isto tako za Boga ne možemo reći da je supstancija jer supstancije mogu biti samo konačne i sastavljene od biti i bitka. „*Supstancija određuje što je sadržaj kompletnog cjelovitog bića – supozita.*“²⁹ Supstancija nije bitak, ona je uvijek neko biće i zato Bog nije supstancija. Bogu je bit istovjetna bitku. Ako se iz domene fizičkog uzdignemo u domenu metafizičkog, tek onda supstanciju možemo smatrati metafizičkim počelom kršćanske filozofije. U klasičnom filozofskom shvaćanju to je nemoguće, jer, kako je ranije u izlaganju rečeno, „*supstancija nije bitak, ona je uvijek neko biće i zato Bog nije supstancija.*“, ali ako uzmemo, nakon što smo se uzdigli do razine metafizike, Boga kao inteligibilnu supstanciju, a sve postojeće kao biće (sva pojedinačna bića moramo smatrati jednim cjelovitim bićem, to možemo ako vidimo bitak kao ono zajedničko i osnovno u svim bićima.), onda i samo onda, Boga možemo nazvati supstancijom. Supstanciju tada smatramo metafizičkom, ali i počelom, jer supstancija je u određenom smislu počelo bića (kada se promijeni supstancija promijeni se i biće). Sve ovo nije moguće konzistentno zamisliti ako nije u valjanom odnosu sa prije spomenutom univerzalnom uzročnošću, pojmom participacije i pojmovima biti i Bitka kao metafizičkim počelima kršćanske filozofije, a to znači da je i u valjanom odnosu sa kršćanskom naukom. Poimanje supstancije je bazirano na klasičnom filozofskom poimanju supstancije, tako da možemo reći da su pojmovi supstancije i akcidenata određeni filozofem, također i akcidenti su neraskidivo povezani, jer akcidenti ne mogu postojati bez supstancije, a Bog koji je shvaćen kao supstancija u kontekstu nauka sv. Tome obuhvaća i akcidente i definitivno je još jedno metafizičko počelo kršćanske filozofije. Sada kada smo nabrojali i pokazali sva metafizička počela kršćanske filozofije (univerzalni uzrok, participativnost, supstanciju i akcidente, te bit i bitak) moramo se osvrnuti na nauku sv. Tome o prvom pojmu bića, jer kao što ćemo vidjeti on objedinjuje sva nabrojana metafizička počela kršćanske filozofije i proširuje im značenje.

PRVI POJAM BIĆA:

Postoji doktrina sv. Tome³⁰ koja govori da je u naravi sve naravno, a da je bit naravi ta da je narav Božanski učinak, tako znači da je narav sveta. „*Naš razum, veli Anđeoski, po svojoj naravi spoznaje biće i ono što pripada biću po sebi kao takvom. Na ovoj se spoznaji temelji poznavanje prvih principa.*“³¹ Sada ćemo to primijeniti na prvom pojmu bića. Iskonska inteligibilna stvarnost pročitana u takvoj realnosti jednim takvim (naravnim) umom je prvi pojam bića. Jasnije rečeno, Bog shvaćen u realnosti gdje je sve prema naravi, jednim takvim naravnim umom je prvi pojam bića. S obzirom na njegov izvor (Boga), taj pojam nadilazi razum koji ga poima. Bog je dakle, jedinstveno i najdublje metafizičko počelo kršćanske filozofije, jer iz njega um izvlači prvi pojam bića i shvaća njegovu nespoznatljivost, te da

²⁹ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 34.

³⁰ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 84-85.

³¹ Jordan Kuničić, Da li tomizam poima filozofiju odviše autonomno?, Str. 48.

nijedna stvorena forma ili narav nije sama sebi bitak, dok sam Božji bitak jest vlastita narav i njegovo štoštvo i stoga je njegovo vlastito ime *Onaj Koji Jest*, kako se vidi iz Knjige izlaska³², jer se on tako nazivlje kao od svoje vlastite forme. Sveti Toma daje primjer: „*Kao što je čovjek onaj kojemu je priopćena čovječnost, tako je i onaj kome je priopćena božanstvenost ne samo sličan Bogu, nego je doista Bog. Čovječnost u čovjeku nije isto što i čovjek koji subzistira, a boženstvenost jest isto što i Bog. Stoga je i sama božanska narav subzistentna.*“³³ Sva metafizička počela kršćanske filozofije se zapravo sjedinjuju u Bogu od kojega je i potekao prvi pojam bića. Srž je u tome da prvi pojam stvoren od uma nije pojam bitka, već je prvi pojam stvoren od uma pojam bića tj. „*ono što ima bitak*“, jer naš um prvo shvaća sebe, prvo shvaća biće. Biće znači sjedinjenje bitka i biti u nekom biću, to nije primjenjivo na Boga jer on nema bitak, već on jest Bitak. Dakle, prvi pojam spoznat od uma je pojam bića, jer prema svojoj naravi (koja mu je dana od Boga) um može jedino prvo spoznati biće, a ne bitak jer je sam um sačinjen kao biće, a ne kao čisti bitak. Za sv. Tomu povezanost naravi i nadnaravi je bitna i „*upravo na temelju te povezanosti nadnaravno unosi nešto novo u naravno. Otud u čovjeku ta nadnaravna želja za Bogom, za najvišim ciljem, za kojim teži duh samim razvojem uma.*“³⁴ Govoreći ovako o Bogu kao o glavnom metafizičkom počelu kršćanske filozofije, sad se možemo osvrnuti na tajnu božanske slobode.

TAJNA BOŽANSKE SLOBODE:

- ***Ex nihilo****

Što se tiče stvaranja svijeta (a vidjeti ćemo i tajne božanske slobode), prvenstveno je potrebno istaknuti redosljed stvaranja i Božju mogućnost da stvara. Prvo, „*Proizlaženje božanske osobe (Otac, Sin i Duh Sveti) prethodi proizlaženju stvorenja i savršenije je.*“³⁵ Nadalje, „*bit je zajednička trima osobama, stvaranje nije vlastito samo jednoj osobi, nego je zajedničko čitavom presvetom trojstvu. Budući da je Bog bitak i budući da svaki uzrok proizvodi učinak koji mu je nalik, da je vlastiti učinak (Boga) Božji bitak stvorenja.*“³⁶, takav je redosljed stvaranja kao stvaranja, a svako stvaranje, ako je riječ o pravom stvaranju, je *ex nihilo*. Proizvesti jedno biće u samom njegovu bivstvovanju (biće u bitku) znači stvoriti ga ni iz čega. Općenito, kada govorimo o stvaranju, stvaranje da bi bilo stvaranje mora biti stvaranje bitka, inače nije riječ o stvaranju već o nekakvom preoblikovanju, iz bića oblikovati drugo biće. „*Stvaranje (nastajanje ni od čega) čin je pri kojem biće nastaje ni od čega. Nešto, dakle, što još nije, što tek može biti - neki način bivstvovanja određen biti bića – prisutan tek u umu Stvoritelja kao umno biće, ali koje još ni na koji način ne nastaje, činom stvaranja počinje bivstvovati, ozbiljuje se činom bivstvovanja – bitkom koji mu daje Stvoritelj.*“³⁷ Bog i jedino Bog može stvarati u pravom smislu riječi zato što „*budući da je stvaranje priopćavanje bitka, ono je nužno vlastiti učinak bića koje*

³² npr. Kršćanska sadašnjost Zagreb, Biblija, Stari zavjet, Knjiga Izlaska, Bog zove Mojsija, mjesto izdanja – Zagreb, godina izdanja – 1968., str. 105.

³³ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 92.

³⁴ Hrvoje Lasić, Filozofija Tome Akvinskog i „*Tomizam*“ u odnosu prema Blondelovu poimanju „*kršćanske filozofije*“, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol.56. No.1. 2001. str.40.

³⁵ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 98.

³⁶ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 99.

³⁷ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 38/39.

je Bitak po biti.“³⁸ Svaka uzročnost naravno proizlazi iz prvog uzroka jer „prvi uzrok budući da je stvaralački, uzrok je svakoj uzročnosti.“³⁹ Taj učinak stvaralačkog uzroka je bitak, a kako je naš bitak učinak stvaralačkog uzroka (Boga) biti uzrokovan za nas znači bivstvovati na način participacije, to jest „naš“ (naš je jer je od Boga dan nama) bitak participira na cjelokupnom Božjem bitku, to jest Bog nam daje udjela u svom bitku, odnosno biti. Što se tiče Božje mogućnosti stvaranja možemo reći da mi o Bogu govorimo na naš ljudski način (način potekao od našeg uma koji izvlači iz empirije određene zaključke o Bogu i svijetu) i shvaća postojanje principa djelovanja, tj. moći. U Bogu je moć i djelovanje isto (kod stvorenih stvari nije tako), pa mu je tako moć rađanja isto što i djelovanje. Zato Bogu možemo i trebamo priznati rađalačku moć. Temeljna počela teologije sv. Tome su njegovi pojmovi Boga i Bitka, a smisao Tominog počela je da je naš bitak nastao po Božjem bitku, a kako je nastao po Božjem bitku tako je nastao i po sebi, a ako je po sebi nastao, onda je vlastiti uzrok, a vlastiti uzrok je sam Bog (Čisti Akt). Sada jasno vidimo na koji način bitak participira na Bitku. To je bitno shvatiti da bi mogli objasniti način na koji „naš“ bitak participira u Božjem bitku. Ovdje nije riječ o participaciji kao dio na cjelini, već „kao što učinak participira na svom tvornom uzroku.“⁴⁰

Prvi učinak Božji je sam bitak bića, ali i njegova daljnja prisutnost u biću po biti Bitka, (bit mu je da bitak bude bitak i tako zapravo možemo reći dok jest, jest) „Stvaralački je bitak nazočan po svojoj biti u stvorenom biću koje bivstvuje zahvaljujući njemu.“⁴¹ „Svijet se sastoji od biti od kojih ni jedna nije Bitak, ali sve pripadaju bićima jer jesu i nastavljaju bivstvovati izvan ništavila, kao učinci Onoga Koji Jest.“⁴² No, kako god ovo sve okrenuli ili shvaćali stalno nam se nameće jedno pitanje, svemir ne može postojati bez Boga, ali Bog može postojati bez svemira, zašto ga onda On stvara? To je takozvana „tajna Božanske slobode“ na koju je nemoguće dati odgovor za koji bismo mogli sa sigurnošću tvrditi da je točan. Još jedno pitanje je, zašto Bog stvara baš ovakav (ponekad nam se čini nesavršen) svijet? Za sada, jedini odgovor leži u tajanstvenoj Božjoj slobodi. „Slijedi da je Božji slobodni izbor, a ne neka dobrota svijeta, jedini razlog zašto je Bog stvorio baš ovaj svijet.“⁴³

- **Svrha:**⁴⁴

Sada nam se nameće još jedno vječno pitanje, koja je svrha ovom fizičkom svijetu? Svrhovitost zajednička fizičkom svijetu je u tome da sva bića u mjeri u kojoj jesu bića teže sa svojim ciljevima da što više sliče Bogu. Takav smisao i svrha da težimo što većoj sličnosti s Bogom je smisao u redu svetoga. Stvorena supstancija nastoji imitirati Boga, ne samo ukoliko jest, već i utoliko što djeluje s namjerom da poveća

³⁸ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 2. dio, str. 102.

³⁹ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 101.

⁴⁰ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 104.

⁴¹ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 104.

⁴² Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 105.

⁴³ Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 2. dio, str. 103.

⁴⁴Definirajmo svrhu: „Svrha, cilj, utječe na bivstvovanje učinka, jer je svrha ono s obzirom na što se nešto čini (id cuius gratia aliquid fit). Svrha je, dakle, uzrok. Svrha uzrokuje pokrećući djelatnika, ali ne djelovanjem kao causa efficiens, već privlačnošću. Svrha, naime, uzrokuje ukoliko privlači, a privlači djelatnika ukoliko je ona neko dobro za njega, ukoliko je neka savršenost koja može ozbiljiti neku njegovu mogućnost. Ukratko, bez dobra koje privlači djelatnika, tj. svrhe, on bi bio inertan, ne bi se pokrenuo pa ne bi bilo ni učinka.“ -Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 80.

vlastitu savršenost tako da putem mnoštva radnji i djelovanja sebi dodaje ono što joj nedostaje. Drugačije rečeno, sama fizička uzročnost je imitacija Božanske zbiljnosti. Uzrokovati znači nastojati poistovjetiti se s Bogom. Iz ovoga vidimo da stvoreno biće teži Božanskoj sličnosti po činjenici što djeluje.⁴⁵

⁴⁵ „Očito je da svrha određuje djelovanje, slično kao što forma određuje biće te isto tako kao što nema bića bez forme, nema ni djelovanja bez svrhe.“ -Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str. 82.

ZAKLJUČAK:

Da zaključimo, kršćanski Bog nije stvoritelj koji stvara samo stvorenja, već stvara tvorne uzroke. Stvorena stvorenja su stvoreni tvorni uzroci i od tu crpe svoju božansku sličnost, jer „*Stvari, dakle, općenito žele biti slične Bogu, postajući uzrocima drugih stvari.*“⁴⁶ Pojmovi uzroka, participacije, supstancije i akcidenata, biti i bitka, u kontekstu nauka sv. Tome odgovaraju metafizičkim počelima kršćanske filozofije. Sva ova metafizička počela koja smo nabrojili i objasnili, dakle, univerzalni uzrok, participacija, supstancija i akcidenti, bit i bitak, kao i pojmovi Jednoga, svrhe i stvaranja *ex nihilo*, upućuju u ovom kontekstu na samo jedan entitet koji obuhvaća sve te pojmove, a to je kršćanski pojam Boga⁴⁷, koji je zapravo, ako ga ne cjepkamo na ove elemente, pravo, jedinstveno, metafizičko počelo kršćanske filozofije, koje ima još jednu specifičnost, a to je mogućnost spoznaje takvog počela vjerom i razumom. Također, u Gilsonovoj knjizi možemo pronaći još jedan zanimljiv citat: „*Biti neka definirana bit otvorena prema Čistom Aktu bivstvovanja, sasvim je druga stvar negoli biti neka egzistencija bez svrhovitosti, luda sloboda koja ide u prazno.*“⁴⁸ Ako malo promislimo možemo zaključiti da je za Gilsona:

„**Biti neka definirana bit**“ - biti biće definirano samo kao narav

„**otvorena prema**“ - put prema jednom cilju

„**Čistom Aktu bivstvovanja**“ - nadilaženje samoga sebe da bi se došlo do cilja (Boga), s tim da se naša sloboda time ne sputava, već uvijek napreduje i povećava se.

Za razliku od toga da budemo:

„**luda sloboda**“ - biti biće ničim definirano

„**koja ide**“ - egzistira bez svrhovitosti

„**u prazno**“ - svrha koje nema u egzistenciji bez svrhovitosti, koju možda sami sebi možemo zadati, ali koja ne vodi do potpunog ispunjenja čovjeka, koja ne daje pravi smisao života.⁴⁹

Ovo bi trebalo značiti da prema našoj naravi (koja je potekla od Boga) mi od sebe naravljju pravimo, do neke mjere, unaprijed zadani, ali ne konačno definirani projekt. Mi kao bića koja su definirana vlastitom naravi u cilju osvajanja samih sebe (odnosno davanja smisla samima sebi) polazimo mnogim različitim putevima da to postignemo, a to što postizemo tim putevima (koji su razni i vode nas do ostvarenja nekih naših zamišljenih ciljeva koje sami određujemo i zamišljamo) jest što veća sličnost Bogu. Na to nas tjera težnja što većoj sličnosti Bogu koja je u našoj naravi jer je i ona potekla od Boga, jer Bog ima potpunu savršenost. *Isto tako i cijeli se svemir kreće prema svom posljednjem cilju, a to je Bog.⁵⁰

⁴⁶ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 128.

⁴⁷ „*Bog koji je djelatnik u smislu davoaca bitka, a ne samo u smislu pokretanja ili mijenjanja, jest univerzalni, sveobuhvatni i transcendentalni uzrok.*“ - Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str.85.

⁴⁸ Etienne Gilson, Uvod u kršćansku filozofiju, str. 129.

⁴⁹ *na samom kraju teksta vidjet ćemo da i svemir teži svom posljednjem cilju koji je Bog, pa tako je to i čovjekov konačni cilj, jer koji god cilj mi sami sebi zadali, mi ga sebi zadajemo da bismo ostvarili što veću savršenost, upravo na taj način na koji smo naumili (preko cilja/smisla života koji si zadajemo), ali u toj težnji za što većom savršenosti krije se iskonska težnja da postanemo što sličniji Bogu.

⁵⁰ „*Očito je da je svrha (cilj), iako prva u redu uzročnosti, tj. prva u nakani (intenciji) jer pokreće ostale uzroke, zadnja u redu izvršenja (egzekuciji). Dakle, djelatnik je pokrenut od svrhe, pa ga s pravom možemo nazvati*

Ujedno, takav je i nauk kršćanske filozofije, shvaćanje neshvatljivosti Boga i shvaćanje težnje prema njemu.

pokrenutim pokretačem (movens motum), dok svrha nije pokrenuta ni od čega pa je možemo nazvati nepokrenutim pokretačem u svom redu (movens immobile). “-Hrvoje Relja, Tomistička filozofija 1. dio, str.84.

ABSTRACT:

In this essay, the topic which will be discussed is „*The Metaphysical Beginings of Christian Philospohy*.“ I have used the literature of few authors but the main author whose literature was used during writing of this essay is Étienne Gilson, and his book „*Introduction in Christian Philospohy*.“ He was a French philosopher who was born on 13 of June 1884, and died 19 September 1978. Also he was a historian of philosophy and a scholar of medieval philosophy. He originally specialised in the thought of Descartes, yet also philosophized in the tradition of Thomas Aquinas, although he did not consider himself either a neo-Scholastic or neo-Thomist philosopher. He was a member of French Academie and he was nominated for the Nobel prize in Literature. As we said his focus was on the philosophy of middle ages. Gilson finds medieval philosophy as a true rational philosophy based on rational arguments which even Descartes uses in his philosophical speculation. Of all medieval authors Gilson mainly sutdies st. Thomas Aquinas whose philosophy and metaphysics he deeply appreciates. Also, another author that we will refer to is Hrvoje Relja, a university professor in Split, and in Italy. We will refer to his books called „*Tomistic Philosophy*“ *Volume 1., and Volume 2.* Furthermore we will try to show metaphysical beginings of christian philospohy, and a method of understanding that metaphysical beginings of christian philospohy. To count shortly these metaphysical beginings of christian philospohy, they are - universal cause, participation, substance and accidents, essence and Being. Also, based on teachings of st. Thomas Aquinas we will try to explain how these metaphysical beginings of christian philospohy are in fact one, and united in the term of God. This essay also discusses term of christian philosophy, term of Absolute, the so-called „*Secret of God's freedom*“ in making the world, about creation „*Ex nihilo*“, and about the purpose and goals of man and the universe. All of these topics are based on medieval philosophy, and this essay is also a way to show medieval philosophy not as dark scholastic philosophy, but as enlightning, modern, purpose giving philosophy.

LITERATURA:

Etienne Gilson, *Uvod u kršćansku filozofiju*, mjesto izdanja – Zagreb, godina izdanja – 1995

Hrvoje Relja, *Tomistička filozofija 1. dio*, mjesto izdanja – Split, godina izdanja – 2013.

Hrvoje Relja, *Tomistička filozofija 2. dio*, mjesto izdanja – Split, godina izdanja – 2016.

Kršćanska sadašnjost Zagreb, *Biblija, Stari zavjet, Knjiga Izlaska, Bog zove Mojsija*, mjesto izdanja – Zagreb, godina izdanja – 1968.

Stjepan Rohrbacher, *Sv. Toma Akvinski i moderni kaos*, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol.14. No.7. Srpanj 1933.

E. Springer, *Sv. Toma Akvinski i zadnji pape*, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 5. No.2. Veljača 1924.

Jordan Kuničić, *Da li tomizam poima filozofiju odviše autonomno?*, *Bogoslovska smotra*, Vol.24. No.1. Listopad 1936.

Hrvoje Lasić, *Filozofija Tome Akvinskog i „Tomizam“ u odnosu prema Blondelovu poimanju „kršćanske filozofije“*, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol.56. No.1. 2001.

